

OPINIA
KRAJOWEJ RADY SĄDOWNICTWA

z dnia 6 kwietnia 2011 r.

**w przedmiocie senackiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny
i niektórych innych ustaw.**

Krajowa Rada Sądownictwa po zapoznaniu się z przedłożonym jej do zaopiniowania senackim projektem ustawy o zmianie ustawy kodeks cywilny i niektórych innych ustaw opiniuje projekt negatywnie.

Krajowa Rada Sądownictwa zwraca uwagę, że objęta inicjatywą legislacyjną propozycja wprowadzenia do ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. (Dz.U. Nr 16, poz. 93) Kodeks cywilny instytucji „umowy darowizny na wypadek śmierci” w istocie stanowi ponowną próbę przeforsowania rozwiązań normatywnych wadliwych jurydycznie i wątpliwych pod względem celowościowym (druk sejmowy nr 2116 z 29 maja 2009).

Zasadnicze zastrzeżenia budzi już sama konstrukcja „umowy darowizny na wypadek śmierci”, której projektodawca nadał kształt umowy o przeniesienie własności lub innych praw z zastrzeżeniem terminu.

Wadliwość proponowanego rozwiązania ujawnia się, gdy przedmiotem owej umowy darowizny na wypadek śmierci uczynić nieruchomości. Zgodnie bowiem z treścią art. 157 § 1 k.c. niedopuszczalne jest przeniesienie własności nieruchomości z zastrzeżeniem terminu. Można jedynie zobowiązać się z zastrzeżeniem terminu do przeniesienia własności nieruchomości, co przewiduje przepis art. 157 § 2 k.c.

W przypadku proponowanej treści art. 888¹ k.c. projektodawca wyraźnie jednak przesądza, iż skutek rzeczowy w postaci przejścia własności, także nieruchomości, powstawałby z chwilą śmierci darczyńcy, co w kontekście regulacji art. 157 § 1 k.c. należy uznać za niedopuszczalną sprzeczność natury systemowej.

Krajowa Rada Sądownictwa zwraca przy tym uwagę, iż praktyczne wykorzystanie projektowanej umowy darowizny na wypadek śmierci mogłoby pociągać za sobą szereg negatywnych konsekwencji tak dla samego darczyńcy, jego wierzycieli jak i najbliższej rodziny.

Zawierając taką umowę darczyńca (poza szczególnymi przypadkami wskazanymi przepisami art. 896 i 898 k.c.) nie mógłby już odwołać swego oświadczenia woli, co niewątpliwie kolidowałoby z zasadą upoważniającą do jednostronnego określenia (zmiany, odwołania) przez spadkodawcę jego ostatniej woli aż do chwili śmierci. Mogłoby to w praktyce generować pokusę dla wywierania presji na spadkodawcę po to by taką umowę zawarł.

Choć w uzasadnieniu do projektu opiniowanej ustawy, wyraźnie wskazano, iż obdarowany ponosiłby subsydiarną odpowiedzialność z przedmiotu darowizny za długi spadkowe, to jednak taki skutek nie wynika z zapisów normatywnych. Przyjąć zatem należy, opierając się na treści projektu, że obdarowany, ze szkodą dla wierzycieli, zasadniczo nie ponosiłby w ogóle odpowiedzialności za długi spadkowe, co stawiałoby go w uprzywilejowanej sytuacji tak wobec spadkobierców testamentowych czy ustawowych jak i uprawnionych z tytułu zapisu windykacyjnego.

Wprowadzenie do kodeksu cywilnego umowy darowizny na wypadek śmierci istotnie osłabiłoby instytucję zachowku, a tym samym ochronę najbliższej rodziny zmarłego darczyńcy. Jeśli bowiem umowa taka zostałaby zawarta na dziesięć lat przed śmiercią darczyńcy, to uprawnieni z tytułu zachowku nie mogliby realizować swoich roszczeń przeciwko obdarowanemu, skoro darowizna nie podlegałaby zaliczeniu do schedy spadkowej (art. 994 § 1 k.c.). Mając świadomość wszelkich różnic między umową darowizny na wypadek śmierci a testamentem, stwierdzić jednak należy, że skoro obie czynności prawne umożliwiają za życia zadysponowanie majątkiem lub jego składnikami na wypadek śmierci, to nie widać powodów, dla których inny miałby być zakres ochrony najbliższej rodziny darczyńcy i spadkodawcy w chwili ich śmierci.

Krajowa Rada Sądownictwa negatywnie opiniując, przedstawiony jej do zaopiniowania projekt ustawy o zmianie ustawy kodeks cywilny i niektórych innych ustaw wyraża przy tym stanowisko, iż zasadnicze funkcje, przypisane przez projektodawcę umowie darowizny na wypadek śmierci zrealizuje wprowadzony do kodeksu cywilnego ustawą z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy Kodeks cywilny i niektórych innych ustaw zapis windykacyjny (art. 981¹ – 981⁶ k.c.). Instytucja, co trzeba podkreślić, przemyślana i zharmonizowana z innymi instytucjami prawa spadkowego, pozbawiona jednocześnie wskazanych mankamentów projektowanej umowy darowizny na wypadek śmierci.

Krajowa Rada Sądownictwa, nie podważając prawa inicjatywy ustawodawczej podmiotów uprawnionych zauważa, że stanem pożądanym przy nowelizacji kodeksów powinna być pozytywna opinia Komisji Kodyfikacyjnej.

Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego rozwiązania tego nie zaproponowała w równoległe rozpatrywanym i uchwalonym w dniu 11 marca 2011 r. projekcie zmian kodeksu cywilnego w zakresie prawa spadkowego.